

Kulttuuriesineiden maastavienti

Yleistä

Kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta annettu laki (115/99) ja asetus (189/99), opetusministeriön päätös 7/600/99 sekä neuvoston asetus (ETY) 116/2009 (entinen 3911/92) ja komission asetus (ETY) N:0 752/93 sisältävät säännökset kulttuuriesineiden maastavientiä koskevasta lupamenettelystä, luvatonta vientiä koskevasta rangaistusseuraamuksista sekä tullilaitokselle säädetyistä valvontavelvollisuuksista.

Laki koskee Suomessa valmistettuja esineitä ja sellaisia ulkomailla valmistettuja esineitä, jotka ovat olleet Suomessa viimeisen 100 viimeisen vuoden aikana vähintään 50 vuotta. Näiden maastavienti on sallittua ainoastaan siihen myönnetyllä luvalla eli kulttuuriesineiden maastavientiluvalla. Mikäli ulkomailla valmistetulla esineellä on kuitenkin erityistä arvoa Suomen kansallisen historian kannalta, lakia sovelletaan esineeseen sen Suomessa oloajasta riippumatta. Vientilupaa edellyttävät esineet ja niiden ikäraajat on ryhmittäin lueteltu laissa lähemmin. Lupa on kuitenkin aina myönnettävä, jos esine kuuluu ulkomaille muuttavan henkilön koti-irtaimistoon tai ulkomailla asuva henkilö on saanut sen perintönä tai osituksen nojalla.

Seuraavien esineiden vientiin on tarvitaan maastavientilupa:

- Muinaismuistolaissa 295/1963 tarkoitetut arkeologiset esineet, jotka on löydetty maasta tai vedestä;
- Yli 50 vuotta vanhat taideteokset sekä yli 50 vuotta vanhat alkuperäiset tai niihin verrattavat taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteet, joita on tehty rajoitettu sarja;
- Yli 100 vuotta vanhat rakennukset ja niiden osat;
- Yli 50 vuotta vanhat liikkuvat kuvat sekä äänitteet ja muut tekniset tallenteet;
- Seuraavat kirjalliset tuotteet:
 - a) yli 50 vuotta vanhat käsikirjoitukset;
 - b) yli 50 vuotta vanhat sävellyskäsikirjoitukset;
 - c) ennen vuotta 1800 Suomessa tai Suomea varten painetut kirjat ja kartat;
 - d) ennen vuotta 1600 ulkomailla painetut kirjat;
- Yksityiset arkistot sekä muihin esineryhmiin kuuluvat arkistoaineokset, jotka ovat tieteellisen tutkimuksen tai muun erityisen syyn vuoksi arvokkaita niiden iästä riippumatta;
- Kokoelmat, jotka ovat tieteellisen tutkimuksen tai muun erityisen syyn vuoksi arvokkaita, sekä luonnontieteelliset kokoelmat ja näiden kokoelmien näytekappaleet niiden iästä riippumatta;

- Yli 50 vuotta vanhat kulkuneuvot ja kuljetusvälineet;
- Seuraavat yli 100 vuotta vanhat esineet:
 - a) rakennuksiin kiinteänä sisustuksena kuuluvat esineet;
 - b) aseet, varusteet ja sotilaskäyttöön tarkoitetut koneet, laitteet ja varusteet;
 - c) ajannäyttäjät;
 - d) huonekalut ja valaisimet;
 - e) punnitus- ja mittavälineet sekä talousesineet;
 - f) työvälineet ja koneet;
 - g) leikkikalut ja pelit;
 - h) musiikki-instrumentit;
 - i) puvut ja tekstiilit;
 - j) kulta- ja hopeasepän teokset ja muut metalliesineet;
 - k) lasi- ja puuesineet, keramiikka ja posliiniesineet;
 - l) valokuvat sekä valokuvausvälineet ja muut optiset laitteet;
 - m) kirkollinen esineistö;
 - n) uskomuksiin liittyvät esineet;
- Kansalliseen historiaan ja merkkihenkilöihin liittyvät esineet niiden iästä riippumatta.

EU:n kulttuuriesineiden vientiä säätelevät asetukset

Suomen kansallinen lainsäädäntö kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta on voimassa sekä kauttakuljetuksessa että viennissä. Tämän lisäksi viennissä noudatetaan Euroopan yhteisön asetuksia, jotka säätelevät kulttuuriesineiden vientiä alkuperästä tai vientitarkoituksesta riippumatta. Nämä asetukset ovat Euroopan yhteisöjen neuvoston asetus 116/2009 kulttuuriesineiden viennistä sekä Euroopan yhteisöjen komission asetus 752/93 neuvoston asetuksen soveltamissäännöistä sekä sen muutokset 1526/98 ja 656/2004. Direktiiviin 93/7/EEC perustuva laki Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta (1274/94) säätelee yhteistyötä kansallisen kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi.

EU-lupaa edellyttävät esineryhmät ja niiden arvokynnykset on lueteltu neuvoston asetuksen liitteessä. EU-lupamenettelyä noudatetaan silloin, kun kulttuuriesineiden rahallinen arvo ylittää liitteessä mainitut rahalliset arvokynnykset. Kaikissa Euroopan yhteisön maissa on käytössä omakielinen mutta ulkoasultaan yhtenäinen kulttuuriesineiden vientilupalomake, joka tunnetaan kaikissa jäsenmaissa. Tätä lupalomaketta käytetään vain silloin, kun EU-asetuksen rahalliset arvot ylittyvät viennissä yhteisön ulkopuolelle. Muulloin noudatetaan kansallista lupamenettelyä.

EU-vientilupa tarvitaan

- Arkeologisille esineille niiden arvosta riippumatta
- Taiteellisiin, historiallisiin tai uskonnollisiin monumentteihin olennaisesti kuuluville osille, jotka on saatu niitä hajoittamalla ja jotka ovat yli 100 vuotta vanhoja niiden arvosta riippumatta
- Inkunaabeleille ja käsikirjoituksille mm. maantieteellisille kartoille ja musiikkisävellyksille niiden arvosta riippumatta
- Kaikenlaisille arkistoille, joihin kuuluu yli 50 vuotta vanhoja osia niiden rahallisesta arvosta riippumatta
- Maalauksille, joiden arvo on yli 150.000 euroa
- Piirustuksille, joiden arvo on yli 30.000 euroa
- Alkuperäiselle grafiikalle ym., jonka arvo on yli 15.000 euroa
- Kirjoille, joiden arvo on yli 50.000 euroa
- Painetuille kartoille, joiden arvo on yli 15.000 euroa
- Mosaiikeille, joiden arvo on yli 15.000 euroa
- Valokuville, filmeille ja niiden negatiiveille, joiden arvo on yli 15.000 euroa
- Eläin- ja kasvitieteellisille, mineralogisille sekä anatomisille kokoelmille sekä historiallisesti, paleontologisesti, etnografisesti ja numismaattisesti kiinnostaville kokoelmille, joiden arvo on yli 50.000 euroa
- Muille yli 100 vuotta vanhoille kulttuuriesineille, joiden arvo on yli 50.000 euroa

Lupaviranomaiset

Museovirasto on kulttuuriesineiden vientiasioissa neuvoa-antava ja ohjaava lupaviranomainen. Kulttuuriesineiden vientiä valvovana viranomaisena toimii tullilaitos. Valtion taidemuseo ja Sotamuseo käsittelevät asiantuntemusalansa mukaisesti kulttuuriesineiden kansallisia vientilupia. Turun maakuntamuseo, Kymenlaakson maakuntamuseo Kotkassa, Satakunnan museo Porissa, K. H. Renlundin museot Kokkolassa, Pietarsaaren kaupunginmuseo, Pohjois-Pohjanmaan museo Oulussa sekä Tornionlaakson museo Torniossa käsittelevät alueellaan kansallisia kulttuuriesineiden maastavientilupia.

EU-luvat käsittelee asiantuntemusalansa mukaisesti Valtion taidemuseo ja Museovirasto, jonka tehtävänä on seurata ja pitää kirjaa kaikista maassa käsitellyistä kulttuuriesineiden vientiluvista.

UNESCON yleissopimukset

Kulttuuriesineiden liikkumista säätelee myös Suomen ratifioima Unescon yleissopimus kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi. Sopimuksen 7 artiklan b kohdan ii alakohdan määräykset toteutetaan Unidroit'n yleissopimuksen velvoitteiden mukaisesti. Näistä on tarkemmin säädetty lailla (877/99).

Keskusviranomaisen laittomasti maastaviedyn kulttuuriesineen palauttamisasiassa on oikeusministeriö.

Suomi on ratifioinut Haagin yleissopimuksen kulttuuriomaisuuden suojelemiseksi aseellisen selkkauksen sattuessa. Lailla säädetään sopimusta koskevan pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä ja pöytäkirjan soveltamisesta (1135/1994). Keskusviranomaisena takavarikoiduksi määrätyn kulttuuriesineen palauttamisasiassa toimii oikeusministeriö. Lain nojalla takavarikoidun esineen säilyttämisestä Suomessa ja esineen palauttamisesta huolehtii Museovirasto.

Tullimenettelyt

Kulttuuriesineiden maastavientiä valvoo tullilaitos. Maastaviennillä tarkoitetaan esineiden vientiä Suomen alueelta. Suomen kansallista kulttuuriesineiden maastavientilainsäädäntöä sovelletaan samalla tavalla sekä vientiin EU-maihin ja EU:n ulkopuolisiin maihin. EU-säädöksiä sovelletaan vientiin EU:n ulkopuolelle. Maastavientilainsäädäntöä sovelletaan sekä lopulliseen että tilapäiseen vientiin omistajasta riippumatta.

Maastavientilupaa ei tarvita, jos julkiseen kokoelmaan tai arkistoon kuuluva esine, evankelis-luterilaiselle kirkolle tai ortodoksiselle kirkkokunnalle taikka niiden seurakunnalle tai seurakuntayhtymälle kuuluva esine viedään tilapäisesti pois maasta. Lakia ei sovelleta esineisiin, jotka ovat esineen tekijän tai sen suunnitelleen tai muutoin luoneen luonnollisen henkilön hallinnassa. Myöskään esittävän taiteilijan tai ammatinharjoittajan instrumentille tai työvälineille ei tarvita maastavientilupaa, jos esineet palautetaan esiintymisen tai työsuorituksen jälkeen Suomeen.

Asiakkaan velvollisuudet

Kun maasta viedään vanhoja esineitä, on syytä ottaa hyvissä ajoin selvää, kuuluvatko esineet kulttuuriesineiden maastavientirajoitusten piiriin. Kulttuuriesineiden vientilupahakemusta ei voi lähettää sähköpostissa eikä faksina. Hakemuslomake on täytettävä koneella tai käsin tekstaamalla. Lomake ei saa sisältää raaputtamalla, päällekirjoittamalla tai muulla tavalla tehtyjä muutoksia. Hakijan allekirjoitus, paikka ja päivämäärä on vain kolmiosaisen lomakkeen päällimmäisessä kappaleessa eli itse hakemuslomakkeessa. Toinen kappale on varsinainen vientilupa, joka jää hakijalle ja kolmas kappale luovutetaan tulliviranomaiselle kun esine viedään maasta.

Kansallinen kulttuuriesineiden vientilupahakemus täytetään Suomi-Kulttuuriesineet -lomakkeelle. EU-lupamenettelyä varten on erityinen EU-Kulttuuriesineet -lomake, jonka ulkonäkö ja täytettävät kohdat on säädetty kaikissa yhteisön maissa yhdenmukaisiksi. Lupaviranomaiset neuvovat lomakkeiden täyttöä koskeissa kysymyksissä.

Lupahakemukseen on liitettävä kolme valokuvaa esineestä tai yksityiskohtainen kulttuuriesineiden luettelo. Hakijalle annettavaan vientiluvan kappaleisiin liittyvä leimattu ja vientilupanumerolla varustettu valokuva tai luettelo esineen/esineiden tunnistamisen varmistamiseksi. Vientilupaa haettaessa kulttuuriesinettä ei esitetä lupaviranomaiselle, joka tekee päätöksen hakemuksen tietojen ja valokuvan perusteella. Lupaviranomaisella on kuitenkin mahdollisuus tutkia esinettä tarkemmin tai valokuvata sen niin halutessaan.

Jos esine viedään Suomesta määrääjäksi ja lupaviranomainen määrää sen palautettavaksi määräaikana, on esineen omistajan ilmoitettava luvan myöntäneelle viranomaiselle esineen palauttamisesta Suomeen.

Jos esine viedään EU:n ulkopuolelle, on hakijan arvioitava, ylittääkö viennin kohteena olevan esineen rahallinen arvo EU-lupamenettelyä edellyttävän arvokynnyksen. Hakija ilmoittaa EU-lupaa hakiessaan asianomaisissa kohdissa myös esineen kulttuuriesineluokan, tullinimikenumeron ja arvioidun arvon. On huomattava, että viennissä yhteisön ulkopuolelle tiettyjen esineryhmien - arkeologiset esineet, osiin hajotetut monumentit, inkunaabelit ja käsikirjoitukset, arkistot - osalta sovelletaan aina EU-lupamenettelyä esineen arvosta riippumatta.

Tullin tehtävät

Tullin tehtävänä on valvoa, että asiakkaalla on voimassaoleva joko kansallinen tai EU-vientilupa kulttuuriesineen maastavientiin. Tullin tulee tarkastaa, että kulttuuriesine on sama, jolle lupa on myönnetty. Tulliviranomainen voi velvoittaa esineen maastaviejän hakemaan esineelle lupaa, jos maastavienti sitä edellyttää tai jos on epäselvää edellyttääkö esineen vienti lupaa.

EU-vientilupa

EU-vientilupa on voimassa kaikissa yhteisön maissa. Kulttuuriesineen vientilupa esitetään vienti-ilmoituksen tueksi vientitullitoimipaikassa, joka varmistaa, että vienti-ilmoituksessa oleva selvitys vastaa vientiluvassa olevaa selvitystä ja että vienti-ilmoituksen kohdassa 44 on viittaus vientilupaan.

Vientitullitoimipaikka täyttää numeroilla 2 ja 3 varustettujen lupien kohdan 23 ja palauttaa tavaranhaltijan kappaleen (n:o 2) tavaranhaltijalle tai tämän edustajalle. Vientiluvan antaneen viranomaisen kappaleen (n:o 3) on seurattava tavaraa poistumistullitoimipaikalle, jossa tulli leimaa lupakappaleen kohdan 26. Tämän jälkeen poistumistullitoimipaikka palauttaa kyseisen lupakappaleen luvan antaneelle viranomaiselle.

Kansallinen vientilupa

Vienneissä EU:n ulkopuolelle viejä luovuttaa kansallisten kulttuuriesineiden vientiluvan kolmoskappaleen vientitullitoimipaikan tulliviranomaisille, jotka

liittävät sen viennin tapahduttua muihin ao. viennin papereihin. EU:n sisäisissä siirroissa kansallisten kulttuuriesineiden luvan toinen ja kolmas kappale jäävät hakijalle.

Sovellettava lainsäädäntö

- Laki kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta 115/1999
- opetusministeriön päätös 7/600/1999 toimimisesta lupaviranomaisena kulttuuriesineiden maastavientiasioissa 21.4.1999
- Asetus kulttuuriesineiden maastaviennin rajoittamisesta 189/1999
- Neuvoston asetus (ETY) N:o 116/2009 kulttuuriesineiden viennistä
- Komission asetus (ETY) N:o 752/1993 kulttuuriesineiden viennistä annetun neuvoston asetuksen soveltamista koskevista säännöistä (muut. 1526/1998 ja 656/2004)
- Laki Euroopan talousalueen valtion alueelta laittomasti vietyjen kulttuuriesineiden palauttamisesta 1276/1994
- Laki kulttuuriomaisuuden luvattoman tuonnin, viennin ja omistusoikeuden siirron kieltämiseksi ja ehkäisemiseksi tehdyn yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä 875/1999
- Laki varastetuista tai laittomasti maastaviedyistä kulttuuriesineistä tehdyn Unidroit'n yleissopimuksen eräiden määräysten hyväksymisestä ja yleissopimuksen soveltamisesta 877/1999
- Laki kulttuuriomaisuuden suojelemista aseellisen selkkauksen sattuessa koskevan pöytäkirjan eräiden määräysten hyväksymisestä ja pöytäkirjan soveltamisesta 1135/1994
- Muinaismuistolaki 295/1963